

PROCESUL DECIZIONAL ÎN ÎNVĂȚARE: BARIERE, RESURSE, SOLUȚII

Mariana BATOG, cercetător științific

Sectorul *Asistența Psihologică în Educație*

Institutul de Științe ale Educației, Chișinău

Rezumat. Decizia constituie punctul central în cadrul activităților de învățare și a celor profesionale. Impactul adoptării unor decizii eficiente este incontestabil în cadrul activităților de învățare pe tot parcursul vieții. În acest articol, vom prezenta rezultatele unui studiu experimental și vom evidenția particularitățile capacității de decizie în cazul psihologilor, studenților și al militarilor; vom enumera unele bariere depistate în acest cadru și vom identifica resursele. În final, vă propunem unele recomandări psihologice și soluții pentru dezvoltarea procesului decizional în învățarea permanentă.

Cuvinte cheie: proces decizional; învățare pe tot parcursul vieții, bariere, resurse, probleme, oportunități de dezvoltare a procesului decizional.

DECISION-MAKING PROCESS IN LEARNING: BARRIERS, RESOURCES, SOLUTIONS

Abstract. The decision is the focal point of both learning and professional activities. The impact of effective decision-making is indisputable in lifelong learning activities. In this article, we will present the results of an experimental study and highlight the particularities of the decision-making capacity of psychologists, students, and military; we will list some of the barriers detected in this framework and the resources identified. Finally, we propose some psychological recommendations, solutions for developing decision-making in lifelong learning.

Keywords: decision-making process; lifelong learning, barriers, resources, problems, decision-making opportunities.

Procesul decizional este delimitat ca fiind un proces de identificare și selectare a alternativelor, în funcție de orientările valorice și preferințele factorului de decizie [13]. Or, luarea deciziei constituie unul din procesele prin care gândirea își realizează funcțiile, fiind anticipată de înțelegere, rezolvarea de probleme și creativitate [6].

Impactul adoptării unor decizii eficiente este incontestabil în cadrul activităților de învățare pe tot parcursul vieții. În *Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului* din 18 decembrie 2006 privind competențele cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții [7], capacitatea de luare a deciziilor reprezintă un pilon, care sprijină cele opt competențe cheie, constituind, astfel, o bază pentru continuarea învățării pe tot parcursul vieții, alături de gândirea critică, creativitate, inițiativă, rezolvarea de probleme, evaluarea riscurilor și gestionarea constructivă a sentimentelor. O tendință actuală în cadrul procesului de învățare pe tot parcursul vieții este că adulții sunt tot mai puțin dispuși să învețe ce li se spune; ei înșiși decid ce să învețe.

Capacitatea de decizie constituie una din resursele psihosociale valoroase în cadrul procesului de învățare pe tot parcursul vieții. În Republica Moldova procesul decizional este stipulat în *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”* [9]. Unul din obiectivele sale generale reprezintă „sporirea accesului la educație de

calitate pentru toți copiii și tinerii, prin asigurarea unui mediu școlar prietenos și protectiv și prin consultarea elevilor, studenților și părinților în procesul de luare a deciziilor”.

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al RM manifestă o atitudine plină de receptivitate pentru educația pe tot parcursul vieții. Recent, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și Reprezentanța Asociației Germane pentru Educația Adulților în Republica Moldova au semnat, în acest sens, un document. În țară ar putea fi deschise centre de educație a adulților, în care persoanele de diverse vârste și interese ar obține acces la programe de dezvoltare personală, socio-culturală și profesională relevante [14]. Lansarea unor proiecte comune este unul din obiectivele acestei colaborări, prin aducerea și adaptarea unor practici internaționale de succes și stimularea culturii învățării.

Procesul decizional devine obiect de studiu în numeroase cercetări, efectuate în plan internațional: V.H. Vroom (1964); A. Tversky, D. Kahneman (1974, 1981, 1983), M. Miclea (1999); K.M. Taylor (2001); M. Zlate (2001); S. Chelcea (2002); M. Golu (2002); A.И. Орлов (2004); Т.В. Корнилова (2006), E. Rusu (2007); М.А. Чумакова (2010); M. Apostu (Guranda) (2011). În RM, capacitatea de decizie în diversele sale aspecte a fost studiată de psihologi și personalități notorii: I. Negură (2010) a elucidat procesele cognitive [6]; A. Bolboceanu (2015) a dezvoltat tematica menționată în cadrul orientării și dezvoltării în carieră [3]; P. Jelescu și E. Băceva (2015) s-au ocupat de gândirea psihologică a studenților psihologi [11] etc.

Proiectul de cercetare științifică fundamentală *Epistemologia și praxiologia asistenței psihologice a învățării pe tot parcursul vieții*, realizat la IȘE, Chișinău, implică cercetări ce studiază relevanța mai multor valențe psihologice în cadrul procesului de învățare pe tot parcursul vieții [1; 2]. O cercetare realizată recent (2016), în cadrul sectorului de *Asistență psihologică în educație* pe un grup format din psihologi, studenți și militari (90 respondenți) cu vârsta cuprinsă între 18-48 ani, a evidențiat unele particularități specifice de manifestare a procesului de luare a deciziilor în general, referindu-se, totodată, la activitățile de învățare pe tot parcursul vieții (ÎPTPV).

Psihologii. Cercetarea experimentală, în care au fost implicați un grup de psihologi (30 persoane) din țară, antrenați în activitate, preponderent, în instituțiile educaționale (școli primare, gimnazii, licee, universități și centre de asistență psihologică), a reliefat unele aspecte ale capacității de decizie și ale procesului de învățare pe tot parcursul vieții. Datele cercetării au fost colectate în formă scrisă, în perioada mai-iunie, 2016. Grupul experimental a inclus subiecți ce activează atât în mediul rural, cât și în cel urban. Vârsta respondenților este cuprinsă între 26-48 de ani. 33% dintre psihologi au studii postuniversitare, iar 67% dintre respondenți dețin studii superioare.

Administrarea *Chestionarului de determinare a capacității de decizie în cadrul învățării pe tot parcursul vieții*, elaborat de M. Batog, a permis identificarea, în acest context, a unor bariere, probleme, dar și a unor resurse.

Barierile constituie impedimentele situaționale (circumstanțe vitale), instituționale (structurale), dispoziționale (psihologice) [4]. Psihologii au enumerat, referitor la activitățile de învățare, următoarele bariere în procesul de luare a deciziilor: managementul timpului, lipsa de timp (41%); problemele financiare (programe costisitoare, studiile cu plată, lipsa resurselor financiare pentru achitarea cursurilor; uneori cursul nu-și merită valoarea financiară) (48%); unele trăsături de personalitate, cum ar fi lenea și lipsa de voință; încrederea și iresponsabilitatea unor persoane (15%).

Respondenții au menționat mai puțin următoarele bariere: prioritatea problemelor familiare (nașterea copiilor și nevoile familiei) (7,5%); deficitul de informație și cunoștințe (7,5 %); programul rigid la serviciul de bază, care le consumă tot timpul (7,5%); implicarea concomitentă în mai multe activități (7,5%); suprasolicitarea fizică și psihologică (4%); atitudinea negativă a unor persoane din administrație (4%). Unii respondenți (7,5%) consideră că nu întâmpină probleme la acest capitol. 18,5% dintre persoanele intervievate au menționat că ar avea nevoie de asistență psihologică în cazul în care iau o decizie importantă cu referire la învățarea pe tot parcursul vieții; 81,5% dintre respondenți consideră că nu au nevoie de sprijin psihologic în acest domeniu.

Deși psihologii incluși în cercetare sunt, în mare parte, de părerea că nu ar avea nevoie de asistență psihologică pentru a lua o decizie referitor la ÎPTPV, totuși, 50 % dintre respondenți au menționat unele momente în care ar solicita asistență psihologică. Este vorba de conflictul cu unii membrii din administrație; alegerea parcursului profesional; presiunea timpului; formarea motivației și a scopului; stările de motivație scăzută; susținerea din partea familiei în continuarea studiilor, opunerea membrilor de familie față de continuarea studiilor, faptul că se descurcă singuri în responsabilitățile casnice; dubiul și negăsirea unui răspuns; dezvoltarea abilităților de comunicare, a voinței și a încrederii personale, necesitatea de suport informațional din partea colegilor, nu și a unui suport psihologic.

Psihologii incluși în cercetare au menționat, în proporție de 100%, că sunt dispuși să-și continue studiile și să mai învețe, pe tot parcursul vieții, ceva nou prin diferite forme de învățare.

Problemele ce necesită a fi soluționate, în primul rând referitor la luarea unor decizii în procesul învățării pe tot parcursul vieții, ar fi, în opinia psihologilor, următoarele: problema economică (cursurile sunt costisitoare) (23%); de personalitate: dezvoltarea încrederii în sine; gândire profundă, motivare intrinsecă, dezvoltarea voinței, răbdare (17%); probleme sociale: atitudini colective; teama de stereotipuri; responsabilitatea; asigurarea în egală măsură a bărbaților și a femeilor (13%); interferarea cu alte nevoi mai actuale (formarea cuplului, nașterea copilului, construirea casei) ce scad motivația învățării; apariția unui copil în familie; distribuirea funcțiilor în familie (10%); formarea profesională, asigurarea studiilor de calitate (7%); pașii decizionali, coerența deciziei (7%); problema de organizare a timpului, insuficiența timpului liber (7%);

probleme de serviciu, înlocuiri (3%); la formarea inițială accentul să se pună pe aspectele teoretico-practice 50/50 (3%); oamenii nu pricep necesitatea și importanța învățării pe tot parcursul vieții (3%); limitele abordărilor folosite în elaborarea deciziilor (3%); susținere din partea administrației a persoanelor dornice să învețe (3%); educarea în familie a culturii cărții (3%); armonie între gândire și acțiune, scop și motivație, interes și susținere (3%); depistarea zonei de confort și trecerea obstacolelor neglijenței (3%); puțină informație (3%).

Resursele constituie stimulente psihologice și sociale majore în cadrul procesului de învățare atât în cazul tinerilor, cât și al adulților. Specialiștii în domeniul psihologiei prezintă **resursele personalității** în mod variat, oferind mai multe semnificații, cum ar fi: posibilități umane fizice și spirituale; variabile interne și externe; constructe emoționale, motivaționale și volitive, cognitive și comportamentale; totalitatea mijloacelor sau instrumentelor; mijloace de existență, posibilități ale persoanelor și ale societății; totalitatea sprijinilor vitale; valori ale vieții [apud 4]. Procesul decizional reprezintă o resursă psihosocială majoră în activitățile de învățare. În procesul de luarea a deciziilor avem posibilitatea de a obține resurse noi (sociale, intelectuale, financiare, fizice, spirituale etc.). Or, în cazul unei alegeri mai puțin favorabile există riscul de a utiliza și a pierde din resursele personale disponibile. Putem vorbi despre resurse personale, care ajută la luarea de decizii benefice, cum ar fi: experiența, motivația, voința, inteligența, memoria, imaginația etc.

Sugestiile ce vin din partea psihologilor sau resursele necesare pentru dezvoltarea și eficientizarea procesului de luare a deciziei în învățare includ: susținerea programelor de studii axate pe dimensiunea practică; amplificarea dorinței de a face viața mai interesantă și mai calitativă pentru tine și cei de alături; menținerea interesului și a curiozității față de studii; oamenii trebuie să fie independenți în luarea deciziilor, să nu depindă de alții; comunicare eficientă; obiective bune și succese mărețe; analiza avantajelor; fortificarea eului; trebuie să cunoască exact pentru ce îi trebuie această activitate; este important să-ți placă ceea ce faci, să nu încetezi niciodată să stabilești scopuri pe tot parcursul vieții, pe care să le realizezi; o dată în an trebuie să treci un curs de 10 zile pentru dezvoltarea personală sau pentru profilaxia arderii profesionale, concediu la necesitate de 2-3 zile pentru psihologi (o dată la trei luni); dezvoltarea motivației de a învăța și a interesului pentru cunoaștere; motivația efortului în luarea deciziilor; autocunoașterea și definitivarea scopului vieții.

Administrarea *Chestionarului de identificare a stilului decizional* [5] pe același grup experimental ne-a permis să evidențiem tipologii ale stilurilor de decizie, persistente la această categorie de specialiști. Stilul decizional poate fi definit drept „modelul de răspuns obișnuit manifestat de un individ confruntat cu o situație decizională”. Stilul decizional nu este o trăsătură de personalitate, ci o reacție bazată pe obișnuința într-un context decizional [8]. La psihologii implicați în cercetare s-a constatat predominarea

stilului decizional rațional (33,3%); a stilului decizional intuitiv (23,3%) și stilului mixt (30%). Persoanele cu stil decizional rațional utilizează o abordare logică și organizată în luarea de decizii și elaborează planuri minuțioase pentru punerea în practică a deciziei luate. Respondenții cu stil decizional intuitiv se concentrează pe intuiții și impresii în luarea unei decizii și nu caută dovezi pentru argumentarea unei decizii. În rată mai mică s-a evidențiat prezența stilului decizional spontan (3%) și dependent (3%). Stilul decizional spontan presupune luarea unor hotărâri sub impulsul momentului, rapid și fără prea multe deliberări. Persoanele cu stil decizional dependent se bazează preponderent pe sfaturile, sprijinul și îndrumarea din partea altora în luarea de decizii. De asemenea, la un grup de respondenți s-a constatat o tipologie mixtă a stilului decizional: o combinație (rațional-intuitiv) dintre aceste două stiluri decizionale (16,7%). Unii respondenți posedă alte tipuri de stiluri decizionale mixte, în care stilul intuitiv se combină cu alte stiluri, cum ar fi stilul dependent (6%) și stilul spontan (3%). Mai puțin este prezentă o combinație a stilului decizional dependent și a celui rațional (3%). În linii mari, **stilul decizional mixt** este prezent la 30 % din psihologii implicați în cercetare.

Stilul decizional este influențat în mod direct de tendințele impulsive ale personalității. Administrarea chestionarului *Cât de impulsiv ești?* pe același grup de psihologi ne-a permis să constatăm că:

- 68% din respondenți posedă un **nivel mediu de impulsivitate** și, ocazional, denotă impulsuri irezistibile, dar în general le mențin sub control.
- 25% respondenți manifestă un **nivel redus de impulsivitate**, fiind prea raționali pentru a fi influențați de impulsurile imediate. Aceștia pot avea impresia că fac anumite lucruri sub impulsul momentului, dar inteligența lor nu îi lasă să cedeze unor asemenea tentații.
- 7% respondenți din grupul de psihologi relevă o **accentuată tendință impulsivă** și prezintă tipul de persoană care sare acolo unde „îngerilor le este teamă să meargă”. Ei manifestă tendința de a face mai întâi anumite lucruri, și apoi de a gândi asupra lor. Aceasta înseamnă că intră adesea în încurcătură. Pe de altă parte, acest grup rareori se plictisește.

Studenții. Aplicarea *Chestionarului de determinare a capacității de decizie în cadrul învățării pe tot parcursul vieții* pe un grup de 20 de studenți din anul I de studii (USM; UPS I. Creanga) a permis să identificăm barierele și problemele respondenților, precum și resursele necesare în acest domeniu. Respondenții implicați în cercetare au avut vârsta între 19-24 ani. Datele experimentale au fost colectate în luna septembrie, 2016.

În proporție de 100% respondenții sunt dispuși să-și continue studiile și să mai învețe ceva nou prin diferite forme de învățare. De asemenea, majoritatea studenților consideră importantă capacitatea de a lua decizii în cadrul procesului de învățare pe tot parcursul vieții. Studenții susțin că, în mare parte, nu au nevoie de asistență psihologică

în cazul în care iau o decizie importantă referitor la învățarea pe tot parcursul vieții (72%). Unii respondenți consideră că ar avea nevoie de asistență psihologică (28%). Momentele în care ar solicita ajutor psihologic, când iau o decizie în activitățile de învățare pe tot parcursul vieții, ar fi: nu sunt capabil să iau o decizie referitor la ceea ce vreau să fac (5%); situații de problemă (10 %); ajutorul unui psiholog este binevenit oricând și oriunde (10%); la absolvirea liceului (5%); în momentul alegerii specialității (5%); în timp ce sunt șomer (5%); unele persoane nu știu dacă au nevoie sau nu știu în ce momente au nevoie de ajutor psihologic (5 %) etc.

Mai jos, vom enumera **barierele** cu care se confruntă tinerii în procesul de luare a deciziilor în învățarea permanentă: organizarea timpului, lipsa timpului liber (25 %); unele trăsături de personalitate demobilizatoare și emoții negative 25% (lenea, lenea de a frecventa orele (10%); frica (5%); lipsa curajului (5%); indecizia, nedeterminarea (5%)); bariere financiare, materiale (15 %); impedimente din partea apropiaților, critica, părerile opuse (15%); problemele de familie, apariția copiilor (10%); viața personală (5%); sistemul din țară și faptul că nu știu ce îi așteaptă în viitor (5%); factorii sociali (5%); prioritățile (5%); domeniul învățării (5%); nicio barieră (5%).

În viziunea studenților **problemele** ce necesită a fi soluționate, în primul rând referitor la luarea unor decizii în procesul învățării pe tot parcursul vieții, ar fi: buna conștiință (11%); lipsa de informații (11%); încurajarea persoanelor mature de a finaliza o universitate sau niște cursuri, căci există un stereotip că învățatură este pentru tineri (5%); financiară (5%); viața personală (5%); influența excesivă (5%); ascultă părerea tuturor, dar ia decizii singur (5%); lipsa susținerii rudelor (5%); să nu fie emotivi, să nu trăiască tot ce se întâmplă prin ei (5%), oamenii (5%); alegerea specialității este o problemă, deoarece nu se gândesc să meargă unde le place, dar unde vor lucra după..., și unde se va plăti mai bine (5%).

Studenții au oferit mai puține sugestii în comparație cu psihologii referitor la problema abordată în acest context. **Sugestiile** respondenților privind dezvoltarea și eficientizarea capacității de decizie în raport cu învățarea pe tot parcursul vieții ar fi: să se informeze și să aleagă ei calea pe care și-o doresc, să nu o facă rudele sau prietenii; să nu le fie frica de schimbări: să schimbe locul, oamenii negativi din jur pentru a vedea ceva nou, pentru a învăța de la alții; să învețe sa asculte critica; omul învață cât trăiește, indiferent de vârstă; oamenii își creează bariere invizibile și cred în ele.

Chestionarul de identificare a stilului decizional [5], aplicat pe același grup de studenți (20 persoane) din anul I de studii, ne-a permis sa evidențiem ce stiluri decizionale prevalează la tineri și ce stiluri decizionale se regăsesc mai puțin. La această categorie de respondenți predomină **stilul decizional rațional** (25%). În proporție mai mică se evidențiază stilul decizional spontan (10%) și cel intuitiv (10%); dependent (10%), evitant (5%). De asemenea, s-a stabilit prezența stilului decizional mixt (10%) – o

combinație a stilului dependent cu alte stiluri decizionale (evitant și rațional; spontan și intuitiv).

Completarea chestionarului *Cât de impulsiv ești?* [10] pe același grup de studenți a evidențiat nivelul tendințelor impulsive la această categorie de subiecți. Analizând datele experimentale, am stabilit că:

- 75% respondenți posedă **nivel mediu de impulsivitate**.
- 15% respondenți relevă **nivel înalt al tendințelor impulsive**.
- 10% respondenți manifestă **nivel redus de impulsivitate**.

Militarii. Grupul format din 40 militari a fost implicat de asemenea în investigația referitor la studierea trăsăturilor psihologice ale capacității decizionale. Respondenții sunt 100% de genul masculin, cu vârsta între 18-27 ani. Administrarea chestionarului în scopul determinării tendințelor impulsive ale personalității la militari a reliefat următoarele elemente: 82% dintre militari denotă un nivel mediu al tendințelor impulsive; 10% dintre militari posedă tendințe impulsive accentuate; 8% dintre ei manifestă un nivel redus al tendințelor impulsive sau sunt prea raționali pentru a se supune impulsurilor imediate.

Administrarea *Chestionarului de identificare a stilului decizional* [5] în grupul de militari a scos în evidență că stilul intuitiv se regăsește în formă pură la 36% de respondenți. În proporție mai mică se evidențiază militarii cu stil decizional rațional (13%) și cu stil decizional dependent (10%). Cele mai mici rate sunt obținute de persoanele cu stilul decizional evitant (5%) și spontan (3%). Stilul decizional mixt persistă la 33% din respondenții implicați în cercetare (dintre care 26% de respondenți preferă combinația stilului rațional și a celui intuitiv cu alte stiluri decizionale).

Rezumând cele expuse mai sus, am stabilit următoarele:

În cazul studenților, ca și în cel al psihologilor, predomina stilul decizional rațional. La psihologi însă se atesta o pondere mai mare a stilului intuitiv în formă pură și mixtă față de studenți. Analizând datele cercetării, s-a constatat că la psihologi nu este prezent stilul decizional evitant, dar el este observat în proporție nu prea mare la studenți și la militari. Datele experimentale sunt prezentate în Figura 1.

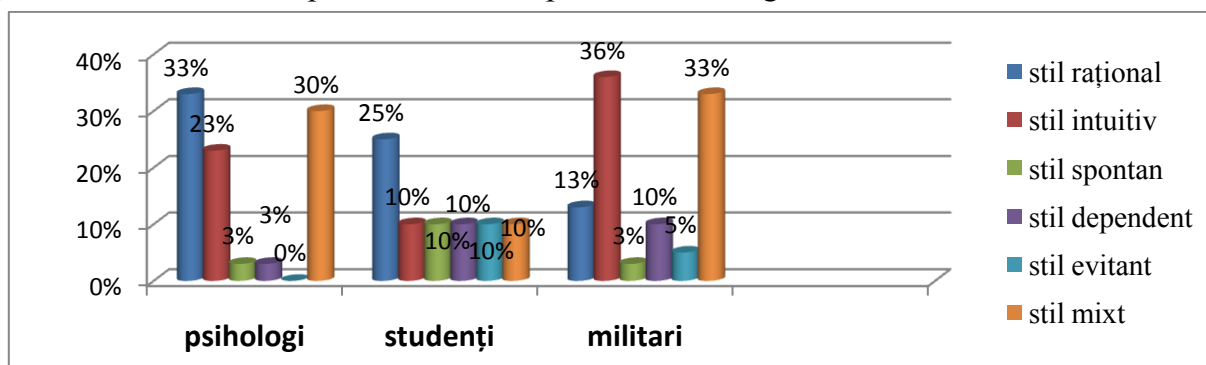

Figura 1. Distribuția rezultatelor procentuale referitor la stilurile decizionale identificate la grupul experimental

Cel mai înalt nivel al tendințelor impulsive ale personalității a fost depistat în grupul de studenți (15%) față de militari (10%) și psihologi (7%). Psihologii manifestă în rată mai mică tendințe impulsive în comparație cu militarii și studenții.

Psihologii arată cea mai înaltă rată (25%) printre celelalte categorii în privința nivelului jos de impulsivitate. Adică sunt mai raționali, în a se supune tendințelor impulsive imediate, decât studenții (10%) și militarii (8%). Nivel mediu al impulsivității este manifestat în rată mai mare la militarii (82%), fiind urmați de studenți (75%) și psihologi (68%). Datele experimentale sunt reflectate în Figura 2.

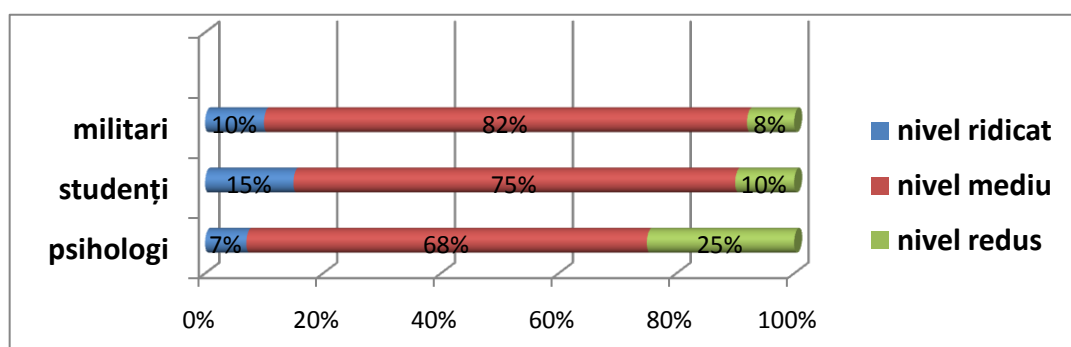

Figura 2. Distribuția rezultatelor procentuale referitor la manifestarea tendințelor impulsive ale personalității.

Luarea de decizii constituie un proces semnificativ pentru adaptarea persoanei, învățare, activitatea profesională și auto-realizare [12]. Furnizarea de asistență psihologică, informare și orientare au scopul să îl ajute pe individ să se pregătească pentru a lua mai bune decizii în diferite segmente ale vieții personale și profesionale. Asistența psihologică a capacității de decizie la tineri și adulți în contextul învățării pe tot parcursul ar putea fi orientată spre:

- Organizarea training-urilor de dezvoltare personală în instituții din contul organizației, în scopul descoperirii zonelor de excelență personală și de creștere a abilităților cadrelor, dar și a activității de profilaxie a implicării profesionale.
- Promovarea activităților psihologice de fortificare a Eu-lui. Dezvoltarea trăsăturilor de personalitate, oportune în luarea eficientă a deciziilor, cum ar fi: stima de sine, încrederea în sine, calitățile volitive, responsabilitatea, valorile personale etc.
- Mediatizarea și promovarea învățării la nivel social pentru adulți.
- Dezvoltarea motivației: stabilirea și formarea scopului, interesului și curiozității față de activitățile de învățare permanentă; stimularea motivației intrinseci.
- Stabilirea sensului, importanței și utilității, în activitatea profesională și în viața cotidiană, a cunoștințelor și abilităților obținute prin învățarea continuă. Accentul se va pune pe faptul cum se va îmbunătăți și cum va influența calitatea vieții persoanei.

- Consilierea și asistarea psihologică a persoanelor în soluționarea problemelor de familie (lipsa susținerii din partea soților, rudelor etc.), impedimente frecvente în continuarea studiilor la vârsta adultă și în luarea unor decizii eficiente.
- Integrarea într-un program de training care să le permită antrenarea și dezvoltarea capacității de decizie în cadrul procesului de învățare.
- Intervenția psihologică se va axa pe abordările psihologiei umaniste și pe cele de tip eclectic-integrativ.
- Informarea beneficiarilor privind modalitățile psihologice de eficientizare a capacității de decizie în procesul de învățare permanentă.

În cele ce urmează tindem să menționăm următoarele:

Capacitatea de a lua decizii eficiente și rapide constituie una dintre cele mai importante competențe cheie, solicitate astăzi în cadrul activităților de învățare în cazul tinerilor și adulților, precum și în cadrul activităților profesionale. Indecizia este una din barierele majore în cadrul activităților de învățare, în special la adulți, ceea ce se confirmă prin studiile experimentale realizate. Printre cele mai frecvente probleme, ce apar în învățarea permanentă, se relevă existența unor stereotipuri sociale și naționale cu privire la învățarea adulților; lipsa încurajării persoanelor mature de a-și continua studiile și accesibilitate insuficientă la surse de informare, ce țin de oportunitățile de învățare curente; problemele financiare, lipsa susținerii din partea rudelor în continuarea studiilor și din partea administrației a persoanelor dornice să studieze; de asemenea, un impediment sunt unele probleme de familie. Tinerii și adulții ar avea nevoie de asistență psihologică în luarea deciziilor în următoarele momente: alegerea domeniilor de învățare; formarea motivației și a scopului; momentele de conflict cu administrația; situațiile de problemă în care nu găsesc o soluție; impedimentele din partea familiei pentru a continua studiile la vârsta adultă. Asistența psihologică ar facilita identificarea și dezvoltarea tuturor resurselor personale și sociale, ar contribui la soluționarea problemelor psihologice și înlăturarea barierelor depistate, precum și la ameliorarea adaptării persoanei în diverse condiții de studii și de muncă.

Bibliografie

1. Batog M. Capacitatea de decizie în cadrul învățării pe tot parcursul vieții. În: Institutul de Științe ale Educației: Istorie, Performanțe, Personalități. Materialele Conferinței Științifice Internaționale din 20-21 octombrie, 2016. Chișinău: IȘE, tipografia „Impressum”, 2016, p.76-80.
2. Batog M. Semnificația și impactul procesului de învățare pe tot parcursul vieții. Revista Psihologie, 2016, nr.3, p.29-38.
3. Bolboceanu A. Consilierea psihologică pentru orientare și dezvoltare în carieră. Ghid de aplicare. Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Științe ale Educației. Chișinău: Tipograf. Cavaioli, IȘE, 2015.

4. Bolboceanu A., Pavlenko L., Cucer A. [et al.]. Referințe epistemologice ale asistenței psihologice în contextul învățării pe tot parcursul vieții. Monografie colectivă. Chișinău: IȘE, 2017, 123 p.
5. Chestionar de identificare a stilului decizional. http://www.consiliere-practicon.ro/wp-content/uploads/2014/08/201502_DJ_aplicații-consiliere-ECP1_EIP.pdf (vizitat 14.09.2016).
6. Negură I. Psihologia gândirii. Note de curs. <https://psyexcelsior.wordpress.com/psihologia-gandirii/> (vizitat: 19.09.2016).
7. Recomandarea 2006/962/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 decembrie 2006 privind „Competențele cheie pentru învățarea de-a lungul vieții – Un cadru european de referință” PR INI - Europa (vizitat 10.03.2016).
8. Scott S.G., Bruce R.A. Decision-making style: the development and assessment of a new measure. In: Educational and Psychological Measurement, 1995, 55, 5, p.818–831.
9. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația” – 2020 a Republicii Moldova. Ministerul Educației, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 944 din 14.11.2014.
10. Test impulsivitate. Sursa: <https://ru.scribd.com/doc/55163955/luarea-deciziilor> (vizitat 17.09.2016).
11. Бычева Е.В. Формирование психологического мышления студентов психологов. Диссертация на соискание ученой степени доктора психологии. Кишинев, 2015. 243 с.
12. Орлов А.И. Теория принятия решений. Учебное пособие. Москва: Издательство „Март”, 2004.
13. Принятие решений. <https://manprogress.com/ru/methods/making> (vizitat 18.11.2016).
14. Roșca-Robu T. Învățarea pe tot parcursul vieții – o realitate și pentru Republica Moldova. <http://admiterea.eu/invatarea-pe-tot-parcursul-vietii-o-realitate-si-pentru-republica-moldova/> (vizitat 20.05.2017).